

УДК 327.8:15

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.25>

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНА ОСНОВА ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА

Богдан Калініченко

*Навчально-науковий інститут економіки і права
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
кафедра державної служби, публічного адміністрування та політології
бульвар Шевченка, 81, 18000, Черкаси, Україна*

У статті досліджується понятійно-категоріальна основа осмислення проблеми інформаційного протиборства. Запропоноване системне осмислення понять і категорій, що розширюють межі пізнання проблеми інформаційного протиборства, основу якої становлять поняття «інформаційна війна» та «гібридна війна». Виявлено ступінь впливу та контрверсійності засобів масової інформації у процесі інформаційного протистояння, а також з'ясовано політико-психологічні та стратегічні характеристики останнього. Виявлено технології і механізми пропагандистських засобів залучення населення до інформаційної війни.

З другої половини ХХ ст. у сучасному світі стрімко розвивається процес формування інформаційного суспільства, який на початку ХХІ ст. уже засвідчив його становлення та глобальні наслідки як для окремих країн, так і для світової спільноти загалом. Доказом цього є: зростаюча цінність глобальної інформаційної галузі, її вплив на природу матеріального та духовного співіснування людини та людства; трансформація інформаційної інфраструктури та множення суб'єктів інформаційних відносин, пов'язаних з потребою у створенні, зберіганні, передачі, обробці та поширенні інформації; набуття інформаційними системами предметно-об'єктних ознак, що свідчать про їх потенційність та реальне протистояння; зростання стратегічно-тактичних та безпекових сегментів у державній інформаційній політиці. У цьому контексті особливо важливою стає потреба осмислення дискурсу, який ґрунтується на поняттях «інформаційна війна» та «гібридна війна». Ці поняття вже можна вважати загальними за своїми основними характеристиками. Однак на їх основі формується цілий набір понять і категорій, які суттєво доповнюють і поглиблюють вищезгаданий дискурс.

Таким чином, зазначений понятійно-категоріальний складник розгортання інформаційного протистояння засвідчує таке. По-перше, розмиваються кордони між національними державами, а самі ціннісно-сміслові детермінанти життєустрою набувають нечітких обрисів. По-друге, пріоритети національної політики поступово трансформуються в розв'язання глобальних потреб. По-третє, на наших очах відбувається світова тенденція зміщення акцентів державної політики в інформаційну площину. По-четверте, формування гібридного світу іманентно несе в собі не тільки нові форми життєустрою і комунікацій, а й гібридні форми протистояння. По-п'яте, необхідність поглибленого політологічного осмислення феномена інформаційного протистояння в сучасних умовах пов'язана з його перетворенням на всеосяжну, цілісну стратегію, покликану супроводжувати командування та управління збройними силами, а також реалізацію геополітичних амбіцій окремих національних держав.

Ключові слова: масова свідомість, маніпулятивні інформаційні технології, нейролінгвістичне програмування, спеціальні інформаційні операції, кіберзлочинність, медіа-політика, медіакратія, медіа-громадськість, діджиталізація, п'ята колона, медіа-тероризм, інтернет-політика.

Починаючи з другої половини ХХ ст. у сучасному світі стрімко розвивається процес становлення інформаційного суспільства, який на початку ХХІ ст. уже засвідчив його формування й глобальні наслідки як для окремих країн, так і для світового співтовариства

загалом. Свідченням цього є: зростання вартості світової інформаційної індустрії, її вплив на характер матеріального і духовного співіснування людини і людства; трансформація інформаційної інфраструктури і множення суб'єктів інформаційних відносин, пов'язані з необхідністю створення, зберігання, передачі, обробки й поширення інформації; набуття інформаційними системами суб'єкт-об'єктних ознак, що засвідчують їх потенційне та реальне протистояння; зростання стратегічно-тактичного та безпекового сегментів у державній інформаційній політиці. У зазначеному контексті особливого значення набуває необхідність осмислення дискурсу, основу якого становлять поняття «інформаційна війна» та «гібридна війна». Зазначені поняття вже можуть вважатися загальнозрозумілими в своїх основних характеристиках. Однак на їх основі формується цілий комплекс понять і категорій, які суттєво доповнюють і поглиблюють вищезазначений дискурс. Окремі аспекти цієї проблеми мають місце у працях зарубіжних і українських учених, до яких насамперед належать У. Бек, В. Бех, С. Бодрунова, О. Бойко, Ю. Бондар, Дж. Грюндер, І. Діак, Дж. Коен, Г. Козловська, А. Кузьменко, Дж. Лалл, М. Лібікі, Д. Ліллекер, С. Магда, А. Митко, В. Остроухов, В. Петрик, Г. Почепцов, Е. Роббінс, Т. Рона, Е. Шмідт, Г. Штромайер та ін. Разом із тим проблема систематизації поглибленого пізнання інформаційного розвитку залишається актуальною.

У зв'язку з вищезазначеним метою цієї статті є системне осмислення понять і категорій, що розширюють межі пізнання проблеми інформаційного протистояння, основу якої становлять поняття «інформаційна війна» та «гібридна війна». Основними завданнями є: виявлення ступеня впливу та контрверсійності засобів масової інформації у процесі інформаційного протистояння; з'ясування політико-психологічних та стратегічних характеристик останнього; виявлення технологій і механізмів пропагандистських засобів залучення населення до інформаційної війни. Відповідно до цього спробуємо розглянути такі поняття і категорії.

Масова свідомість – рівень суспільної свідомості, що формується під впливом засобів масової інформації і стереотипів масової культури. Масова свідомість зазвичай характеризується розірваністю, суперечливістю, непередбачуваними змінами поведінки людей у тих чи інших ситуаціях. В умовах інформаційної війни вона використовується суб'єктами негативних інформаційно-психологічних впливів, пропагандистських засобів як чинник забезпечення ідеологічно спрямованої діяльності з тим, щоб змінити дії та очікування населення в бажаний для зацікавленої групи спосіб. Для масової свідомості властиві аморфність, невизначеність і розмитість її меж як у кількісному, так і в якісному відношеннях. У її середовищі зберігаються традиційні уявлення, соціальні норми, цінності, сформовані у процесі спілкування та обміну інформацією. На думку американського вченого Дж. Лалла, суспільство з масовою свідомістю таїть у собі потенційну небезпеку скочування до тоталітаризму: «Серед глобальної економічної кризи, зі страхом перед майбутнім, переконані у своїй «етнічній вищості», підбурювані потужними лідерами і системою репресій, народи Німеччини та Італії стали пішаками у політичній грі в часи фашизму та нацизму в індустріальній Європі. Мас-медіа відіграли у цьому ключову роль» [1, с. 106].

Масова свідомість відзначається дуалістичним характером, свідомим і несвідомим розумінням дійсності. «З одного боку, зростання культури, освіти, поінформованості розширює можливості раціонального осмислення суспільних проблем, з іншого – нерівномірність цих процесів, ускладнення суспільного життя, його суперечності заважають людині створити системний образ соціальних подій і проблем» [2, с. 11]. Така її сутність дає змогу в умовах інформаційної війни віднаходити можливості для маніпулювання нею в тих чи інших масштабах – на національному чи регіональному рівнях. У сучасних умовах вплив

на масову свідомість здійснюється за допомогою фейкових новин з використанням підроблених текстів, штучно створених фото-, відео- або аудіозаписів. Поширення фейкової інформації відбувається протягом незначного часу, тоді як процедура її спростування є досить проблематичною та тривалою, як і притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у її поширенні.

Маніпулятивні інформаційні технології – сукупний стан справ; продукування вигаданих версійних методів, програмно-технологічних засобів, що забезпечує збір, обробку і поширення інформації з метою деструктивного впливу на масову свідомість населення. Зазначені технології спрямовані на зміну напряму активності людей і передбачають: впровадження певних ідей, установок, мотивів поведінки, вигідних суб'єкту впливу; дозування інформації, апелювання до недостовірних її джерел; змішування фактів з усякого роду припущеннями, гіпотезами, чутками з метою внести плутанину в знаходження істинного стану справ; продукування вигаданих версій і поширення їх через нейтральні засоби інформації. О. Бойко звертає увагу на такі маніпулятивні інформаційні технології, як: «домінування форми над змістом» з акцентуванням уваги не на суті проблеми, а на формі її подання; викривлення інформації шляхом часткового посилення на джерело або його вільна інтерпретація; підміна істинності утилітарною корисністю; «стимулювання сліпого дотримання принципів, канонів, догм, ритуалів, що призводить до ігнорування або заперечення реальних фактів»; апелювання до думки більшості, яка «формально спирається на інспірований «глас народу»» [2, с. 181–183].

Нейролінгвістичне програмування (НЛП) (англ. neuro-linguistic programming, NLP) – спосіб з'ясування закономірностей і моделювання людської поведінки, програмування мислення, емоцій, а також передачі виявлених моделей іншим людям. Застосовується у психотерапії та практичній психології, в інформаційних війнах як можливість проникнення в підсвідомість, зміни чи трансформації думок, поглядів, ідеалів. НЛП сприяє формуванню такої поведінки окремої людини, групи, мас, яка б максимально сприяла завоюванню, використанню та втриманню влади, перемоги в політичному та збройному протистоянні ворогуючих сторін.

Нейролінгвістичне програмування стали активно апробувати та застосовувати спочатку у військовій сфері, а потім у бізнесі та політиці. Напрацювання фахівців з НЛП вказують на те, що якість і послідовність переживань залежать від форми почутого висловлювання, а значення висловлювання формується слухачем залежно від порядку слів у реченні, їх інтонаційного наголосу. Технології НЛП враховують особливості системи кодування і декодування інформації у процесах спілкування. Теоретики НЛП вважають, що людина підсвідомо надає перевагу візуальній (зорові образи), аудіальній (слухова пам'ять) та кінестетичній (досвід рухів, дотиків) формам отримання й передавання суттєвої інформації. Зокрема, психотехніки НЛП враховують те, що під час вербального спілкування людина не лише опрацьовує, але й передає унікальним чином інформацію іншим людям. Використання технік НЛП потребує від виконавця ґрунтовного знання людської психології, швидкого реагування і вміння налагоджувати контакт. Тенденції сучасної політичної дійсності засвідчують, що маніпулювання громадською думкою в умовах інформаційного протистояння набуває щодалі важливішого значення, і не останнє місце в цьому процесі належить методам нейролінгвістичного програмування.

Спеціальні інформаційні операції (СІО) – це спланований вплив на свідомість і поведінку ворожої, дружньої або нейтральної аудиторії за допомогою використання певним чином організованої інформації та інформаційних технологій для досягнення певної мети. Такі операції «різняться за об'єктами спрямування і схемами здійснення, але за зміс-

том і завданням вони єдині і полягають у поширенні певним чином організованої інформації з метою вигідного психологічного впливу на дружню або ворожу аудиторію для досягнення тих чи інших переваг (військових, політичних, економічних)» [3, с. 88]. Дотичним до зазначеного поняття є поняття акти зовнішньої інформаційної агресії (АЗА) – легальні та/або протиправні акції, реалізація яких може чинити негативний вплив на безпеку інформаційного простору іншої держави.

СІО та АЗА передбачають психологічні дії зі стратегічними цілями, психологічні консолідуючі дії та психологічні дії з безпосередньої підтримки бойових дій. Вони поділяються на такі види: операції, спрямовані проти суб'єктів, які ухвалюють рішення; операції, спрямовані на компрометацію, завдання шкоди опонентам; операції, спрямовані на політичну (економічну) дестабілізацію. СІО та АЗА можуть проводитись спецслужбами, насамперед іноземних держав, у формі таємних операцій та акцій негативного, нерідко деструктивного ідеологічного, ідейно-політичного та соціального впливу на особу, групу осіб або суспільство загалом з метою їх переорієнтації на інші цінності та ідеали, підштовхування до протиправних дій у напрямі підризу і послаблення державного та суспільно-політичного ладу для вирішення завдань здійснення вигідного впливу.

Кіберзлочинність – злочинна діяльність, пов'язана з використанням новітніх інформаційних технологій і глобальних мереж. Згідно з рекомендаціями експертів ООН, термін «кіберзлочинність» включає будь-які злочини, скоєні в електронному середовищі. Такі злочини класифікуються на міжнародному рівні таким чином: незаконний доступ до комп'ютерної системи чи певної її частини; пошкодження, видалення або зміна комп'ютерних даних; блокування управлінських систем певних урядових, банківських, бізнесових та інших офіційних установ; вплив на особистість шляхом збору персональних даних, атаки на персональні комп'ютери.

Кіберзлочинність спонукає уряди різних країн до захисту інформації, технічної підтримки та відповідного обслуговування інфраструктури. Як альтернатива кіберзлочинності останнім часом сформувалось поняття «кібербезпека». Американські фахівці з цифрових технологій Е. Шмідт і Дж. Коен з огляду на її забезпечення зазначають: «Технологічні компанії й ті, що гарантують кібербезпеку, виконуватимуть у XXI столітті ту ж роль, що корпорація Lockheed Martin у XX. Лідери традиційної оборонної промисловості, як-от Northrop Grumman і Raytheon, уже співпрацюють з урядом США над інфраструктурою кібербезпеки. Виробники зброї, авіаконструктори та інші представники воєнно-промислового комплексу нікуди не зникнуть, адже звичайне військо завжди потребуватиме автоматів, танків і гелікоптерів, але великі військові організації, більшість з яких уже в приватній власності, виділять частину бюджету на технічну підтримку» [4, с. 105].

Медіа-політика – цілеспрямоване оприлюднення засобами масової інформації політичних подій, що включає, з одного боку, їх інструменталізацію, а з іншого – інсценування псевдоподій. На макрорівні включає відносини у політичній системі, на мезорівні – формування конкретних взаємин між політикою і ЗМІ, на мікрорівні – висвітлення діяльності суб'єктів медійної політики. У науковій літературі, що стосується медіа-політики, зазвичай висвітлюються роль ЗМІ як чинника впливу на громадян, як технологічного засобу, що передає інформацію, але не зачіпає політичних інтересів людини, як інструмента конструювання політичної реальності, як механізму раціоналізації та віртуалізації політичного процесу.

Взаємини політики і мас-медіа залежать від типу правлячого політичного режиму й відповідно можуть бути тіньовими, напівтіньовими та публічними. Сучасні технології дають змогу посилити вплив владних структур на різні сегменти політичного розвитку,

покращувати інформованість представників влади й суспільства щодо поточних політичних подій. Виступаючи засобом передачі інформації, ЗМІ не обмежуються цією роллю й активно впливають на масову свідомість та політичну ситуацію в державі.

До проблем, що стоять на заваді формування демократичної медіа-політики в Україні, можна віднести: прагнення медіа-компаній отримати прибуток ціною втрати національних цінностей і моральних принципів всередині цієї галузі; залежність ЗМІ від політичних уподобань власників інформаційних ресурсів; домінування технологій шоу-бізнесу в формуванні політичних комунікацій; відсутність на законодавчому рівні чітко встановлених відносин між ЗМІ та їх власниками; нездатність ЗМІ представити широкий спектр думок і надати рівний доступ до медійного контенту всім суб'єктам політичного процесу.

Медіакратія – «здатність ЗМІ впливати на громадську думку, формувати позицію в суспільстві щодо тих чи інших явищ, подій, процесів» [5, с. 435]. Медіакратія означає залежність ЗМІ від держави, бізнесу, багатих власників (олігархів) чи певних політичних сил, угруповань; злиття їх із владою, великим бізнесом та обслуговування їхніх інтересів. Завдяки своїм необмеженим комунікативним властивостям ЗМІ можуть суттєво впливати на виборчий процес, формування державних органів, відбір представників правлячої еліти. Медіакратія означає насамперед зрощування медіа і політики у процесі здійснення елітними групами владних повноважень. Вона розглядається в науці як модель спотвореної демократії, самодостатня система, в якій політики перестають самостійно мислити й потрапляють у цілковиту залежність від ідейних конструкцій, сформованих засобами масової інформації. Соціально-політичний вплив медіакратії означає: переважання негативних думок і соціальних установок у суспільстві, підрив соціального потенціалу на користь ЗМІ; деградацію політичного дискурсу, стимулювання байдужості, втоми від політики на рівні масової свідомості; залежність політичного процесу від правлячої еліти, «партії влади», безальтернативного лідера тощо.

На думку С. Бодрунової [6, с. 214], першочерговими завданнями дослідження медіакратії у подальшому мають стати: 1) пошук і аргументація наукового методу визначення параметрів (та їх індикаторів) у матриці медіакратизації; 2) визначення самих параметрів і кластерів аналізу; 3) виявлення групи індикаторів медіакратизації на перетині кластерів і параметрів аналізу, визначення їх релевантності й вимірюваності; 4) пошук методу визначення відносного (кількісного) вираження індикаторів у порівняльній перспективі; 5) визначення значень індикаторів для кожної з досліджуваних у порівняльній перспективі політій; 6) побудова інтегрального індексу медіакратизації демократичних політій на основі показників індикаторів, пошук формули такого індексу; 7) виявлення моделей медіакратизації влади в суспільстві (медіакратичних моделей) на основі виявлення груп політій зі схожими показниками індикаторів і порівняльного аналізу таких груп політій; 8) виявлення і перевірка меж застосовуваності медіакратичних моделей у стійких і транзитивних демократіях.

Медіа-громадськість – організована спільнота, що відзначається здатністю за допомогою засобів масової інформації чинити цілеспрямований, чітко визначений вплив на політичну владу. Перевагою медіа-грамотності є те, що вона закріплює за собою лідерство у громадянському суспільстві. Недолік медіа-громадськості «полягає в тому, що на неї чиниться особливо сильний вплив «згори», тобто джерела (влади) і особливо слабкий «знизу», тобто адресата (населення) [7, с. 69].

До характерних рис медіа-громадськості належать: високий ступінь структуризації у разі невизначеної кількості учасників комунікації; здатність до тривалої публічної комунікації (через радіопрограми, пресу, канали телебачення та ін.); чітке розрізнення доповідача (політичні еліти через посередництво ЗМІ) та реципієнта (споживачі інформаційних

засобів); необмеженість суспільного простору за часовими, географічними та демографічними показниками; можливість чіткого розмежування суспільного і приватного просторів. У сучасних умовах медіа-громадськість тяжіє до фрагментації, причина якої «полягає у постійному збільшенні й у зростаючій диференціації пропозицій мас-медіа, а також в індивідуалізації медіа-споживачів» [7, с. 70].

Діджиталізація – переведення інформації в цифрову форму, трансмісія даних, закодованих у дискретні сигнальні імпульси. Країнами-лідерами з розвитку діджиталізації у сфері економіки натеper є Сінгапур, Велика Британія, Нова Зеландія, Об'єднані Арабські Емірати, Естонія, Японія, Ізраїль. У багатьох державах цифрові технології є невід'ємною складовою частиною мілітарної інфраструктури. Цифрові технології в сучасних умовах застосовують спецслужби національних держав, політизовані радикальні організації, терористичні угруповання, кримінальні структури, транснаціональні корпорації та ін. Трансформація інформаційної війни, зокрема, включає: «ведення електронної боротьби; одержання розвідувальної інформації шляхом перехоплення й розшифровки інформаційних потоків; здійснення несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів із наступною їх фальсифікацією чи викраденням; масове подання в інформаційних каналах супротивника чи глобальних мережах дезінформації для впливу на осіб, які приймають рішення; одержання інформації від перехоплення відкритих джерел інформації» [8].

«П'ята колона» – науково-публіцистичний політичний термін, що сформувався в часи громадянської війни в Іспанії наприкінці 30-х років ХХ ст. Позначає «людей, чії дії викликають тривогу в країні, а їхні зв'язки із закордоном залишаються таємницею для широкого загалу» [9, с. 4]. Явище п'ятої колони має надзвичайно велике значення для його осмислення в Україні в умовах розв'язаної Російською Федерацією збройної агресії та інформаційної війни. З огляду на світовий досвід та ситуацію в Україні до складу п'ятої колони можуть належати: 1) представники етнічних меншин (німецькі національні меншини у державах Центральної та Східної Європи в часи гітлерівської Німеччини; представники російської національної меншини в Україні після 2014 року та в період, що передував анексії Криму й окупації частини Донбасу); 2) ренегати, тобто люди, що зраджують свої ідеали, переконання, громадянство, військову присягу й переходять до табору противника (частина українських військових в Автономній Республіці Крим, що зрадили Україну в 2014 р.); 3) бюрократія (представники євробюрократії та українські чиновники, що перебувають у сфері фінансового, ідеологічного та іншого впливу Російської Федерації); 4) бізнес-еліти (українські олігархи, представники великого бізнесу, міцно пов'язані з російськими ресурсами й агентами впливу); 5) партійні та громадсько-політичні угруповання (суспільно-політичні організації України з проросійською орієнтацією; партії комуністичного спрямування, орієнтовані на відновлення тоталітарної супердержави); 6) церковні діячі та їх прихильники (УПЦ Московського патріархату, метою якої є збереження духовної монополії на українських теренах).

Визначальну роль у деструктивній діяльності п'ятої колони відіграють засоби масової інформації. У відповідності з цим дослідник явища п'ятої колони в сучасній Україні І. Діак зазначає: «Треба дивитися на світ своїми очима, а не очима олігархічних або російських медіа-каналів. У пресі й телерадіоефірі потрібно розгорнути велику інформаційну кампанію для розвінчування п'ятої колони, викриття її справжньої сутності і справжніх цілей» [9, с. 93].

Медіа-тероризм – залякування цільової аудиторії терористами (терористичними організаціями) з метою реалізації політичних, соціальних та інших цілей шляхом поширення в інформаційному просторі через мас-медіа почуття страху, що виникає в результаті

факту (або загрози) нелегітимного насилля. Зазначене поняття є похідним від ширшого поняття – «інформаційний тероризм», що означає «використання технологій, засобів масової комунікації, поширення інформації з метою цільового впливу на вибраний об'єкт, його дискредитації» [10, с. 78].

Медіа-тероризм став нині одним з найбільш небезпечних явищ соціально-політичного життя. Його постійна трансформація, зростання деструктивного потенціалу й поява нових форм викликають природне занепокоєння. З локальної тактичної загрози він перетворився на загрозу глобально-стратегічну. Ставши міжнародним, медіа-тероризм зачіпає найрізноманітніші сторони політичних, економічних, геополітичних, екологічних, міжнародних і гуманітарних відносин. Характеризуючи зазначене явище, Д. Ліллекер зазначає: «Насправді, тероризм слід розглядати як частину давньої традиції прямої дії: дії, до яких вдаються групи, котрі за звичайних, нормальних обставин не мають доступу до новинного порядку денного. Ці групи відрізані від доступу до суспільної сфери, часто з політичних і економічних мотивів, тому звертаються до тактик, які шокують, приваблюють увагу ЗМІ і, таким чином, встановлюють новинний порядок денний» [11, с. 281].

Основним завданням медіа-тероризму є залучення уваги громадськості різних країн з метою примусити її чинити тиск на уряди задля зміни їх політики стосовно того чи іншого питання. В умовах інформаційного суспільства терористи апелюють до зарубіжних аудиторій та інтернаціоналізують свої проблеми. Цілі, завдання, використовувані методи медіа-терористичної діяльності спричиняють зближення медіа-тероризму з інформаційною війною. Чим вищою і могутнішою є роль мас-медіа, тим ширшим є поле потенційного впливу тероризму на суспільство, тим результативнішою є їхня діяльність. Однією з основних причин виникнення медіа-тероризму є існування в кожному конкретному суспільстві й у світі загалом затяжних невіршених соціальних і політичних конфліктів.

Інтернет-політика – процес впровадження у всесвітню мережу політичної активності партій, громадських об'єднань, представників влади, політичної еліти і лідерів, громадськості, окремих осіб. Зазвичай зазначені суб'єкти використовують Інтернет з метою більш досконалого забезпечення взаємозв'язку між суспільною і політичною сферами, а також для реалізації завдань здобуття політичної популярності, прихильності якомога ширшої аудиторії, масового суспільства загалом. Стосовно перспектив розвитку інтернет-політики на тепер немає однозначної думки. Частина фахівців вважають, що «віртуальна природа інтернет-політики слугує основою для створення фальшивого, несправжнього суспільства». Інші виходять з того, що на тепер покоління людей, які постійно підключені до всесвітньої мережі й досконало володіють комп'ютерною технікою, «відчувають, що, беручи участь в інтернет-політиці, вони забезпечують собі представництво» [11, с. 103–104].

Таким чином, зазначений понятійно-категоріальний складник розгортання інформаційного протистояння засвідчує таке. По-перше, розмиваються кордони між національними державами, а самі ціннісно-сміслові детермінанти життєустрою набувають нечітких обрисів. По-друге, пріоритети національної політики поступово трансформуються в розв'язання глобальних потреб. По-третє, на наших очах відбувається світова тенденція зміщення акцентів державної політики в інформаційну площину. По-четверте, формування гібридного світу іманентно несе в собі не тільки нові форми життєустрою і комунікацій, а й гібридні форми протистояння. По-п'яте, необхідність поглибленого політологічного осмислення феномена інформаційного протистояння в сучасних умовах пов'язана з його перетворенням на всеосяжну, цілісну стратегію, покликану супроводжувати командування та управління збройними силами, а також реалізацію геополітичних амбіцій окремих національних держав.

Список використаної літератури

1. Лалл Дж. Медіа, комунікації, культура. Глобальний підхід. / Пер. з англ. Київ : «К.І.С.», 2002. 264 с.
2. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
3. Соціально-правові основи інформаційної безпеки : навчальний посібник. / Петрик В.М., Кузьменко А.М., Остроухов В.В. та ін. За ред. В.В. Остроухова. Київ : Росава, 2007. 496 с.
4. Шмідт Е., Коен Дж. Новий цифровий світ. / Пер. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2015. 368 с.
5. Політична енциклопедія. / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2012. 808 с.
6. Бодрунова С.С. Медиакратия: современные подходы к определению термина. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Серия 9. 2012. Выпуск 3. С. 203–215.
7. Штромайер Г. Политика і мас-медіа. / Пер. з нім. А. Орган. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 303 с.
8. Інформаційна війна. URL: uk.wikipedia.org/wiki/інформаційна_війна (дата звернення: 18.03.2020).
9. Діак І.В. П'ята колона в Україні: загроза державності. Київ, 2006. 128 с.
10. Мас-медіа у термінах і визначеннях: Короткий словник-довідник : Навчальний посібник / Укладач Ю.В. Бондар. Київ : МАУП, 2005. 224 с.
11. Лиллекер Д. Политическая коммуникация. Ключевые концепты. / Пер. с англ. С.И. Остенек. Харьков : Издательство «Гуманитарный Центр», 2010. 300 с.

**THE CONCEPTUAL AND CATEGORICAL BASIS FOR UNDERSTANDING
THE PROBLEM OF INFORMATION CONFRONTATION****Bohdan Kalinichenko**

*Educational and Scientific Institute of Economics and Law
of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Department of Civil Service, Public Administration and Political Science
Shevchenko Boulevard, 81, 18000, Cherkasy, Ukraine*

The article investigates the conceptual and categorical basis for understanding the problem of information confrontation. A systematic understanding of the concepts and categories that expand the boundaries of knowledge of the problem of information confrontation, based on the concepts of “information warfare” and “hybrid warfare”. The degree of influence and controversy of the mass media in the process of information confrontation is revealed, as well as the political-psychological and strategic characteristics of the latter are clarified. Technologies and mechanisms of propaganda means of involving the population in the information war are revealed.

Since the second half of the twentieth century in the modern world is rapidly developing the process of formation of the information society, which at the beginning of the XXI century has already witnessed its formation and global consequences both for individual countries and for the world community as a whole. Evidence of this is: the growing value of the global information industry, its impact on the nature of material and spiritual coexistence of man and humanity; transformation of information infrastructure and multiplication of subjects of information relations related to the need to create, store, transmit, process and disseminate information; acquisition by information systems of subject-object features that testify to their potential and real confrontation; growth of strategic-tactical and security segments in the state information policy. In this context, the need to comprehend the discourse, which is based on the concepts of “information war” and “hybrid war”, becomes especially important. These concepts can already be considered common in

their basic characteristics. However, on their basis a whole set of concepts and categories is formed, which significantly complement and deepen the above discourse.

Thus, this conceptual and categorical component of the deployment of information confrontation shows the following. First, the borders between nation-states are blurred, and the very value-semantic determinants of life become indistinct. Second, national policy priorities are gradually being transformed into addressing global needs. Third, before our eyes there is a global trend of shifting the emphasis of public policy in the information plane. Fourth, the formation of a hybrid world immanently entails not only new forms of life and communications, but also hybrid forms of confrontation. Fifth, the need for in-depth political understanding of the phenomenon of information confrontation in modern conditions is associated with its transformation into a comprehensive, holistic strategy to support the command and control of the armed forces, as well as the geopolitical ambitions of individual nation states.

Key words: mass consciousness, manipulative information technologies, neurolinguistic programming, special information operations, cybercrime, media policy, media democracy, media community, digitalization, fifth column, media terrorism, Internet policy.